

Behovet av belöning

Vi talar ofta om vikten av belöning, att hundens arbete leder till något som uppfattas som positivt, vilket för många är liktydigt med att den får godis eller en leksak. Men är det alltid nödvändigt att ett beteende belönas? Vi ser ju massor med exempel på hundar som utför sina arbetsuppgifter, timme efter timme, utan att de får någon belöning. Jag tänker på olika typer av jakthundar; drivande hundar, ställande hundar eller stående fågelhundar, apportrande hundar. Eller vallhundar som till synes helt utan belöning passionerat och uthålligt utför sina arbetsuppgifter, utan att få någon belöning. Förklaringen är att dessa hundar upplever själva arbetet som belöning, engagemanget är *självförstärkande*.

De som tidigare räknades som klassiska brukshundraserna har blivit allt mindre vanliga. Riesenschnauzer, Dobermann, Rottweiler, Boxer och Tysk Schäferhund uppvisar alla vikande registreringsciffror. År 2024 registrerades drygt 1300 schäfrar i Sverige att jämföras med de nästan 8000 som registrerades 1973. Antalet startande hundar på bruksprov har också minskat och i prislister från bruksproven ser vi allt färre hundar av brukstyp. I stället domineras resultatlistorna av apportrande hundar (retrieverraserna), spaniels och av vallhundar, det vill säga raser som inte avlats för att användas som bruks eller tjänstehundar.

Mot den bakgrunden kan de vara lite intressant att jämföra hur dessa hundar traditionellt dresserades med sättet som vi i dag tränar dem för uppgifter som bruks eller tjänstehundar.

Vallhundar

Vallhundar är framavlade för att valla boskap. Hundarna ska kunna gå ut och samla in en grupp av får och sedan valla flocken enligt förarens anvisningar. Hundarna kan stoppas och ta anvisningar, vanligen med hjälp av visselsignaler, på stort avstånd från föraren. Innan de får börja arbeta förs de vanligen okopplade och börjar inte arbeta förrän de fått tillåtelse. Någon direkt belöning av hundarna förekommer inte. Att få arbeta är belöning nog.

Retrievers är först och främst avlade för uppgiften att apportera skadat eller dött vilt i vatten eller i svårtillgänglig terräng. Vid större jakter hanteras hundarna ofta av hundförare som inte deltar i själva jakten. Hunden/arna förs ofta okopplade och börjar

sitt sökarbete först efter anvisning från föraren. Ibland kan man se en enda förare med upp till tio okopplade hundar där respektive hund går ut i sök först efter att föraren anvisar vilken hund som ges uppdraget. Något egentligt beröm från föraren förekommer sällan. Att få arbeta är belöning nog.

Och samma fenomen ser vi hos de flesta jakthundar. Min tax söker ut, tar upp rådjur, hjort eller räv och driver passionerat i en hastighet av ca 10km/timme tills drevdjuret blir skjutet, så länge krafterna tillåter eller tills jag avbryter henne, oftast efter 1-1,5 timme. När hon är vältränad presterar hon utan vidare två sådana drev under en jakt dag. Och det gör hon dag efter dag, även om jakten aldrig leder till att bytet fälls. Det är resan, inte målet som är belöningen. Samma sak skulle kunna sägas om de flesta jakthundar.

Är det kanske så att vi belönar hundar som utför vissa uppgifter där det egentligen inte är nödvändigt och kanske kan överdriven belöning tvärtom får negativa effekter på hundens arbete. Hunden kan bli distraherad av att ideligen bli avbruten om den belönas under arbete. Att belöna den med en boll som kastas till hunden efter ett avslutat sök kan leda till förväntningar som leder till ökad stressnivå och koncentrationsproblem. Jag har aldrig sett någon forskning runt detta ämne utan det jag redovisar nu är bara reflexioner utifrån mina egna erfarenheter av olika arbetshundar.

Självförstärkning

Betydelsen av belöning verkar avta desto mer motiverad hunden är. Det betyder att belöning i rätt form kan vara befogat i träningens början men att den får allt mindre betydelse i takt med att motivationen ökar, för att till slut sakna betydelse för hundens arbetslust. Men det förutsätter att hunden i grunden har en medfödd arbetslust. Hundar som saknar en naturlig fallenhet för den aktuella formen av arbete behöver belönas för att motivationen ska hållas uppe. Men då talar vi egentligen om hundar som inte är lämpliga för den aktuella typen av arbetet.

Nackdelen med belöning

Överdrivet och felaktigt användande av mat och leksak (tex boll) som belöning kan ge flera negativa effekter. Bollar och föremål som hunden får springa efter och som sedan nyttjas som belöning fungerar samtidigt som stressorer, det vill säga de höjer stressnivån. Hos redan livliga eller mycket livliga hundar leder detta lätt till att hunden

blir uppskruvad och får svårt att koncentrera sig. Användandet av godis kan fungera i början av träningen av en spårhund, för att få den mer markbunden i nosarbetet. Men vill vi att träningen ska vara tjänsteinriktad måste godiset bort. Tänk på att många tjänstehundar ska arbeta i miljöer där motståndaren kan vara en terrorist eller smugglare som inte drar sig för att lägga ut förgiftad mat. Alla tjänstehundar borde i stället matavvänjas, det vill säga lära sig att inte äta under arbete. Om bruksdressyren ska vara tjänsteinriktad borde detta även gälla för brukshundar.

Förarens närvaro

En faktor som ofta förbises i samband med specialdressyr är den påverkan som förarens närvaro ofta har på hunden. Hundar är flockdjur och stimuleras ofta i sitt arbete av att göra det tillsammans med andra. Mycket tyder på att förarens närvaro under arbetet har en stimulerande effekt, även om föraren inte direkt påverkar hundens arbete. Hundar verkar arbeta mer koncentrerat i närheten av sin förare, även när föraren är passiv. Hos fågelhundar som används vid ripinventering har det visat sig att hundarna hittar mest fågel i terrängen närmast föraren. Men det förutsätter att det finns en god relation mellan hund och förare, att hunden är samarbetsvillig, något som grundlagts innan specialdressyren påbörjades.

Avel och dressyr

Dagens arbetshundar är resultatet av generationers urval för speciella egenskaper. Det har gett oss hundar med de rastypiska egenskaper som i dag har glädje av även för arbetsuppgifter som hunden ursprungligen inte var ämnad för. Vill vi bevara och utveckla dessa unika egenskaper måste våra dressyrmetoder ta tillvara just dessa kvaliteter. Att köpa sig uppmärksamhet med hjälp av godis och bollar skapar ingen genuin relation mellan förare och hund. Och fortsätter vi att se på belöning som enbart godis eller leksak riskerar vi att skapa helt ny drivkraft för hundars arbetslust och samarbetsvilja. Vad händer i avelsarbetet om hundars matlust kommer att prioriteras framför deras arbetskapacitet?